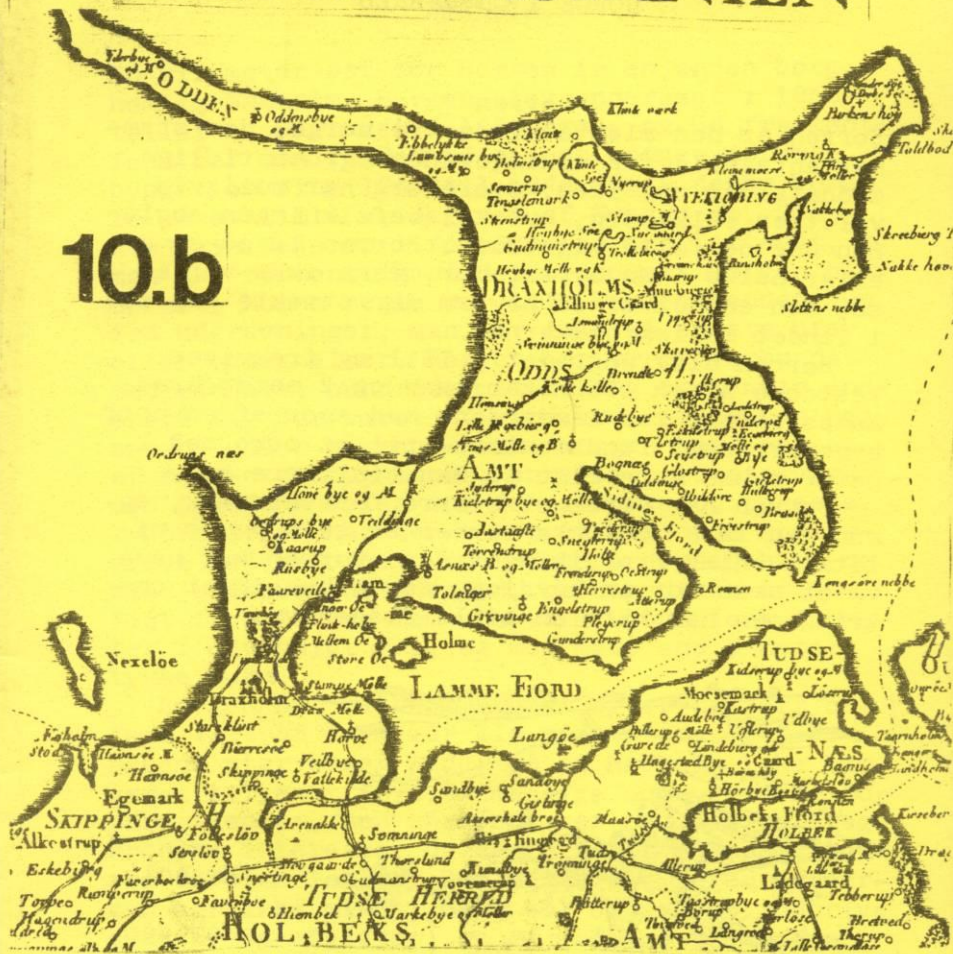

UNDER KASTANIEN

10.b

Lokalhistorie

GRUNDTVIGSSKOLEN

Julen 1982

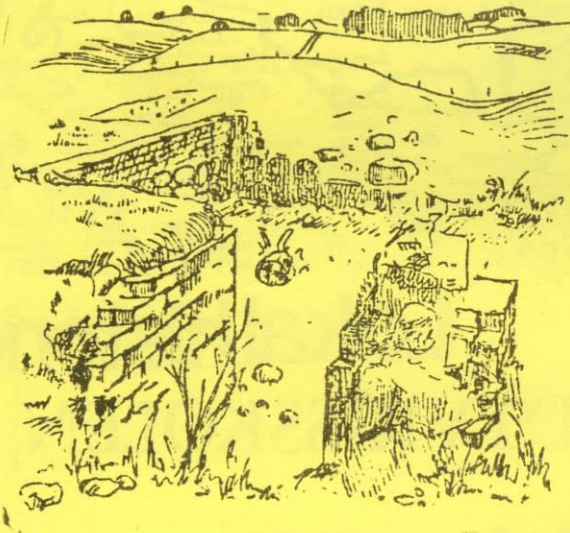
BORGE I ODSHERRED

Borren

Borren er den ældste af de tre borge, den stammer antagelig fra vikingetiden og den tidlige middelalder ca. 1200. Storeborg har muligvis været en folkeborg, hvortil befolkningen søgte hen når de følte sig truet. Borren lå på en ø eller halvø i Højby sø, der måske ikke var en sø, men en del af en havarm der strakte sig ind i landet mellem bakkerne.

Borren blev udgravet i 1911 og fremviser resterne af en 175 meter lang og 2 meter bred kampstensmur mod landsiden, med spor af en portbygning, samt fundamenterne til et tårn med 2 meter tykke mure midt på den tidligere ø.

Borren har været et større forsvarsværk, og man kan ikke udelukke at her er tale om et militært anlæg fra vikingetiden. Borren kan have været sæde for en høvding, der i bassinet omkring øen har haft en lille flådehavn.

Næsholm
som den
ser ud
i dag.

Næsholm.

En kilometer øst for Borren lå en anden borg, nemlig Næsholm. Borgen blev undersøgt i 1800-tallet og udgravet i 1950-erne, og ud fra møntfund har man fundet ud af, at borgen må være bygget omkring 1240 til 1340. Også denne borg lå på en lille ø, omgivet af Nygård sø. Søen stod via Peje sø i forbindelse med Kattegat, og man har formentlig på det tidspunkt borgen blev opført, kunne sejle der til. Borgen kendes kun fra udgravninger, man har ikke et eneste brev eller optegnelser. Borgen har været forbundet med næhalvt hundrede meter lang bro, hvis inderside har været en vindebro, som kunne hejses op under angreb. Selve borgen har bestået af seks-otte bygninger, enkelte i to stokværk med fogedens bolig som den største og pæneste. I borggården har der været et par dybe spærregrave med småbroer, som kunne afbrydes hvis de blev angrebet af fjenden, og bag disse et solidt tårn i fire-fem stokværk, godt 10 X 10 meter i udvendigt mål, og med mere end 3 meter tykke mure.

Borgen har tilhørt kronen og er sikkert opført i et af Valdemar II's sidste år. Dets beskeden størrelse tyder på at Næsholm ikke har været tiltænkt forsvarsmæssige opgaver over for ydre fjender, men snarere har skullet varetage kronens interesser og sørge for fredens og lovens oprettholdelse. Den kongelige foged på borgen har ikke mindst haft til opgave at inddrive skatter og afgifter, og de urolige tider har nødvendiggjort at man måtte have en sikker bolig med plads for en beskeden styrke af væbnede folk til værn mod oprørerne.

Næsholm har også haft egen havn ved Nygård (Trollebjerghavn) og har kunnet opretholde egne forbindelses- og forsyningslinier med omverdenen ad søvejen.

Nygård.

Til erstatning for det ødelagte Næsholm erhvervede kongen af ridderen Johan Esben Krumpen en nærliggende gård, som han lod ombygge og kalde Nygård. Den lå få hundrede meter fra den gamle borg og nævnes allerede i 1354.

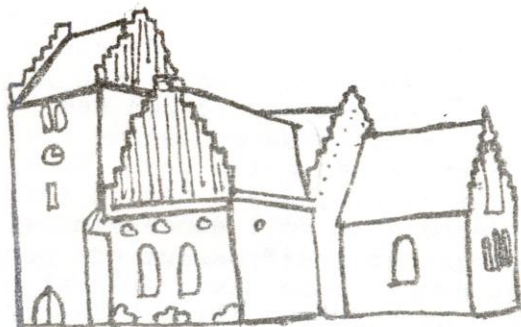
Valdemar Atterdag har hurtigt villet sikre sig indtægter og kontrol med købstaden, som var af betydning. Trollebjerghavn for enden af vigen, der forbandt Nygård med Kattegat, har været i brug op til 1500-tallet. Bl.a. Havde stedets bønder en væsentlig indtægtskilde ved salg af indsamlede fugleæg, som blev sejlet til Helsingør og solgt der.

Sagn fortæller at Nygård var Valdemar Atterdags jagtslot, og hans holstenske dronning Helvig holdtes indespærret her, endog Margrethe I blev født i Nygård.

Eggen ved Nygård rummer mange ubesvarede spørgsmål, og man har egentlig kun ruinerne at gå ud fra.

JAN LARSEN,
MICHAEL NIELSEN
SØREN LARSEN.
S

KIRKER OG SÆGN.

NYKØBING KIRKE.

HØBY KIRKE.

LISE F. 10b.
Janne P. 10b.

DE BLODDRYPPENDE MORD.

I Højby kirke i Odsherred er der engang begået et grusomt mord på to adelige unge mænd. På det sted, der nu kaldes Borrevangs hestehave, lå der i gammel tid et slot, som bar navnet Borg eller Burø. Her boede en adelig herre ved navn hr. Ebbe, der havde to døtre, Trunue og Signild. På samme tid boede der i Højby sogn en adelig frue, der havde to sønner, Bonde og Skammel. Da hr. Ebbe engang var på rejse til Island, benyttede de to unge herrer sig af faderens fraværelse og ledte jomfruerne Trude og Signil i fristelse og bragte så stor en skam over dem, at den ikke lod sig fjerne, fordi deres moder forbød dem at tage pigerne til ægte. Og da den samme adelige frue dengang under messen, netop da hr. Ebbes døtrer trådte ind i kirken, hånede dem og sagde til sognekvinderne: "Stå op, I dannekvinder, og luk mine sønekvinder ind!" besluttede begge jomfruerne at hævne denne skam. Julenat stod pigerne derfor op, hvæssede deres knive og gik til messe. Her kom også fruen med begge sine sønner, og da alle gik op til altret for at bringe offer, stak Signild Bonde ned ved altret, og ved våbenhuset faldt Skammel for jomfru Trudes hånd. På grund af denne grusomme dåd blev kirken bandlyst (lukket) i syv år, og i alle disse år blev gudstjenesten dels holdt på Elnebjerg, hvor der blev bygget et kapel, dels på Kirkeås, hvor der blev rejst to kors, og gennem mange år plejede enhver, der kom forbi, at kaste en sten hen til korsene. På denne måde erde to stendysser, der findes her, i tidens løb blevet til, og for et halvt hundrede år siden stod det ene kors endnu mellem stenene.

Ja, det var så det bloddryppende mord i Højby kirke, og det siges at skulle være autentisk!

Højby kirke er en af Sjællands ældste og stateligste kampestenskirker fra Valdemarstidens kirkebyggeri- og samtidig en af de smukkeste og mest interessante. Den er bygget i de første årtier af 1100-tallet.

Man kendte endnu ikke teglsten, og i kirkegulvet er der fundet mønter bl. a. fra omkring 1150.

Højby kirkes ældste murværk- i koret og skibet- er af kampesten hentet fra markerne, kun lidt tilhugget, sådan som det var skik på Sjælland. Byggestilen var den romanske med smalle, rundbuede og højtsiddende vinduer, oprindelig 6 i skibet og 3 i koret. Omridsene af dem kan dog endnu ses- ligesom man på nordmuren kan se de karmsten af jernal, der dannede den romanske bue om den senere tilmurede norddør, kvindernes indgang.

De berømte kalkmalerier der i skønne farver smykker Højby kirkes hvalvinger, er blandt landets bedste. De blev afdækket i 1901 og er siden nænsomt restaurerede.

BILLEDE: I 1800-tallet eksisterede rester af dette havområde stadig som Højby sø, Nygård sø, Klint sø, Paje sø og flere moseagtige strækninger.

NYKØBING KIRKE.

Nykøbing Sjælland kirke er beliggende på et af byens højeste punkter.

Koret er den ældste del af kirken, fra ca. 1170.

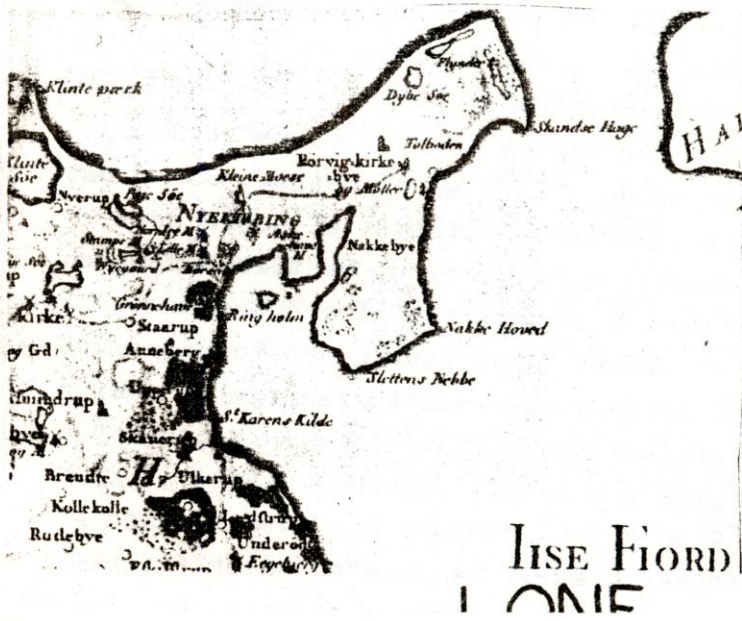
Hovedskibet er bygget i tiden mellem 1200 og 1230 i romansk stil.

Det brede massive tårn er først bygget omkring 1500 tallet og er ca. 27m. højt.

Kirkens gulv bestod oprindeligt af ligsten, der senere er blevet brudt op og fjernet.

Nu ligger der kun en sten tilbage og den er lige under prædikestolen. Indskriften der på er: Borgmester Morten Thuesen, død 1618. Det siges at være en af Grundtvigs forfædre.

DET GAMLE RØRVIG

Rørvigs Historie.

Der er sikkert nogle af jer som nu sidder og læser "Under Kastanien" som syntes, at det kan være ligemeget med at læse lidt om Rørvig. Men det ville jeg, hvis det var mig som fik chancen, for hvad I måske ikke ved, er at det menes at Marsk Stig er blevet begravet i Rørvig Kirke. Skulle der være nogle af jer, som ikke ved hvem Marsk Stig er, så kan jeg fortælle så meget, at han var en meget tapper frihedskæmper, som ustandselig lå i klammeri med kongemagten. Hvis I vil vide mere er der jo også mordet på Erik Klipping i Finnerup Lade. Nu når vi er så godt igang med sagnene, kan vi ligeså godt tage det som hedder "Den mystiske brud i Rørvig Kirke". Det skulle have gået således til: En aften ude på havet nord for Rørvig ankrøde et stort skib, som så ud til at være russisk. Samme nat blev præsten overrasket af nogle bevæbnede og tavse mænd. De tilbød præsten en vis sum penge for at foretage en vielse. Han skulle først have gjort modstand, men de svarede igen med "svære trusler". De befalede ham til at tage sin bog og følge med op til kirken. Foran altret ventede bruden og gommen i smukke klæder. Da præsten havde forenet sig med brudeparret, så det folk at være og vielsen

var tilende, lød der pludseligt et skud i kirken, og bruden sank død om foran altret. Næste morgen var skibet forsvundet.

Men der er nu noget som ikke passer, selv om det er et spændende sagn. Nemlig at der ikke var nogen præst i Rørvig da dette skulle have været håndt, ej heller var der nogen by rundt om kirken på det tidspunkt.

Disse sagn har fået en stor betydning for Rørvigs vidre historie. Det er underordnet om de var sande eller ej, for de bidrog til at skabe Rørvig som et romantisk sted med meget mystik.

Sandstormene.

For godt 400 år siden begyndte en frygtelig sandstorm at hærge hele Odsherred, men Rørvig blev udsat mest. Den kom til at vare hele to menneskealdre. Folk måtte flygte fra hus og hjem for ikke at blive sandet inde. Befolkningen spurgte regeringen om hjælp, men den hverken kunne, turde eller ville sætte sig op mod naturen. Folk måtte selv finde en løsning på deres problem.

Sådan gik det i godt 300 år. Sandet var stadig i bevægelse, når vinden rørte på sig, og blæste det op til storm, var det som om hele arealet blev levende. Sandet fæg igen.

Men så endelig for godt 100 år siden bestemte det offentlige, og det vil i dette tilfælde sige Holbæk, sig til at købe 365 tønder land af det flyvesandsdækket område. Det købte areal strakte sig fra Dybesø mod øst langs stranden til Nykøbing mod vest. Der blev plantet marehalm, der som bekendt er meget sejlivet. Senere blev der plantet nåletræer langs stranden som et bælte mod den stærke blæst.

Lidt efter lidt blev Rørvig et ferieland. Forfattere, kunstmalere så vel som andre kunstner var blandt de første. Feriebesøget i Rørvig begyndte med, at nogle mennesker lejedes deres huse ud. Selv stillede de så et komfur op i vaskehuset og hyggede sig ellers i udhusets brænderum i de 5-6 uger ferieopholdet varede. Betalingerne dækkede jo mere end terminsydelserne.

Højsandet
opstad.

-06 GODT NYTÅR 83

VI VIL HERMED ØNSKE JER
ALLE ET GODT NYTÅR OG
SAMTIDIG SIGE TAK FOR SAM-
ARBEJDET I 1982.

VI ER PÅ VEJ TIL MIDTEN AF 80-
ERNE, OG DET ER STADIG VANSKE-
LIGE TIDER. VI KAN IKKE FÅ
ALLE VORE ØNSKER OPPFYLDT, HVER-
KEN HJEMME ELLER PÅ SKOLEN.
ØKONOMIEN STRAMMES, DEN MATE-
RIELLE VELFERD ER BREMSET OP,
OG DER ER ØJENSYNLIG IKKE BRUG
FOR ALLE LEDIGE HENDER, OG IKKE
ALLE HAR LIGE GODE MULIGHEDER
FOR TRIVSEL.

PÅ SKOLEN GÅR VI DOG IND I 1983
MED ET ØKONOMISK BUDGET, DER
BYNDER OS RIMELIGE VILKÅR.

KALENDEREN ER NY.
DE BLANKE BLADE LYSER
OS I MØDE.

HVAD KOMMER DER MON
TIL AT STÅ PÅ DISSE NYE BLADE?
JO - ALLE FERIEDAGENE, FØDSELS- OG
FESTDAGENE KAN VI ALLEREDE
SÆTTE IND.

I 1983 ER DET 200 ÅR SIDEN GRUNDT-
VIG BLEV FØDT. DET SKAL VI NATURLIGVIS
FEJRE PÅ GRUNDTVIGSSKOLEN.

MEN ELLERS ER DER GOD PLADS TIL
DE DAGLIGE OPLEVELSER, SMÅ OG
STORE, GODE OG MINDRE GODE.

MIT NYTÅRSØNSKE SKAL VÆRE, AT
DER I DEN NYE KALENDER MÅ
BLIVE NOTERET MANGE GODE OP-
LEVELSER I SAMVÆR MELLEM
ELEVER OG LÆRERE.

Venlig hilsen
/

Glædelig Jul 82

ALLE PÅ SKOLEN ØNSKER
ELEVER, FORÆLDRE OG
NÆVNSMEDLEMMER EN

GLÆDELIG JUL!

Venlig hilsen
Jens M.

Erhverv

Færgesfart, lodseri og fiskeri var bi-
beskæftigelser for bønderne og husmændene
i Rørvig. Hovederhvervet var langt op i 1800-
tallet stadig landbrug. Rørvig var en by med
gårde, mødinger og smedie. Man havde krea-
turer, høstede afgrøder og fik malet kornet
på møllen, præcis ligesom andre steder i landet.
Gårdene lå tæt sammen omkring et par gader, og
fællesskabet var en nødvendighed.

En bonde fortalte at:" skulle en husmand
have kørt gødning ud, så bad han en halv snes
bønder til møggilde en søndag. Vi mødtes med
vogne fra morgenstunden og kørte hver et
læs ud på lodden i Husmandsvangen. Mens der
var nogle der læssede vognene, gik vi der havde
kørt ind og fik mad, brændevin og kaffe."
Man havde brug for hinanden i et sådan et sam-
fund og det førte selvfølgelig til sammenhold
på andre måder.

Odsherredsbanen.

Odsherreds jernbane startede i 1893 den fornødne kapital til baneanlægget var 2.146.000. kr, hvoraf Statskassen betalte halvdelen, Holbæk Amtsråd 353.000. kr. Holbæk og Nykøbing købstæder hver 94.200. kr. og landkommunerne fra 6600. kr. (Rørvi kommune) til 74.800. kr. (Vig-Adsminderup), mens private aktionere ydede 82.000. kr.

Derovre 300 mand i arbejde i September måned. de "hele" 24 øre i timen.

Oktober 1896 modtog man den første levering af skinner, 340 tons. Leveringen af sveller overdrages grusserer L. Olsen. København og af sporskiftømmen det kendte firma Collstrop. Den samlede pris udgjorde 110.000 kr mod overslagets 127.000 kr en besparelse, der imidlertid kom banen dyrt at stå, idet svellerne viste sig af mindre god kvalitet, således at man meget tidligt måtte påbegynde en udskifning.

Jernbanen var færdig i 1899.

Der blev købt fire 2BT2 lokomotiver fra firmaet Jung, mens man indgik aftale med maskinfabrikken "VULCAN" i Maribo om leveringen for 112.000 kr af 7 personvogne, 2 post- og personvogne samt 23 godsvogne af forskellig type.

den første rute blev følgende Holbæk-svinnige-asnæs-vig-Nykøbing.

Rørvig. (1800)

Turisterne begyndte at komme til odsherred i år 1800. Det var amstforvalter Jens With som skrev om odsherred, der fik turisterne til at komme. (Efterretninger om sjællandske købstæder fra 1798) Rejsebøger som var bestemt for turister kom først ud i 1870. Så man må nok sige at der kom turisterne først.

Karakteristisk for de turister der tog til Rørvig var nok Henrik Pontoppidans beskrivelse, hvor en bekendt (i 1895) anbefalede ham at tage ud på landet "Du skulle tage derhen hvor jeg kommer fra. Det ville du ikke fortryde.- Hvor er det? Spurgte jeg.- Rørvig."

Sommerhuse (Nyere tid.)

Nykøbing-Rørvig er den kommune i amtet, hvor sommerhusene præger landskabet stærkest. Sommerhusområderne, der her brede sig stærkest i 1950 og 60erne, omfatter nu næsten 35% af kommunens areal. Turismen er i dette område ældre end i det øvrige odsherred og begyndte allerede i 1870erne.

Hvor boede turisterne.?

De første turister indlogrede sig hos egnens beboere, hvor de fik overladt en stue eller et par værelser.

Odsherreds turistforening (stiftet 1899) anbefalede Københavnerne sommerophold på egnen i et prospekt fra århundredets begyndelse, og heri nævntes et halvt hundrede pensionater og sommerlejligheder, foruden hotellerne og kroerne.

Man kunne f.eks. bo på et pensionat:

"pensionat med fuld kost for 2kr 50øre for voksne, 1kr 50øre for børn under 10 år, over 10 år 2kr pr dag Udmerket kost, gratis bad, skyggelig have: Hos gårdejer Janus Sørensen, Rørvig.

Eller man kunne bo i hus:

"3 værelser, køkk, og kælder. Gl have. Hos høker P. Petersens enke. Lumsås.

"4-5 værelser med eller uden kost. hos gårdejer Carl Petersen, Bråde, Nyk, sj"

Eller:

"Et møbleret værelse kan for sommeren erholdes til leje hos enkefrue Aages, nyk, sj"

Sommerhusstatistik.

I 1929 var der efter postvæsenets statistik 229 sommerhuse i Odsherred. I 1935 var tallet steget til 740. Rørvig lå i spidsen med 91 i 1929, 179 i 1935 derefter kom Nykøbing med henholdsvis 51 og 146, Vig med 51 og 118, Asnæs med 9 og 51, Lumsås med 9 og 42 og Højby med henholdsvis 7 og 32.

Sommergæsternes betydning.

Om vinteren bor der i Odsherred ca. 30.000 mennesker i kommunerne Nykøbing-Rørvig, Trundholm og Dragsholm. Om sommeren befinder der sig 150.000 mennesker i samme område. En så stor forskel på sommer og vinterlivet betyder selvfølgelig meget for en landsdel.

De fastboende har meget at lade om sommeren og ikke meget om vinteren. Det er noget, som børnene især kan mærke. De er ikke altid tilfredse med, at deres forældre ikke kan hilde sommerferie med dem.

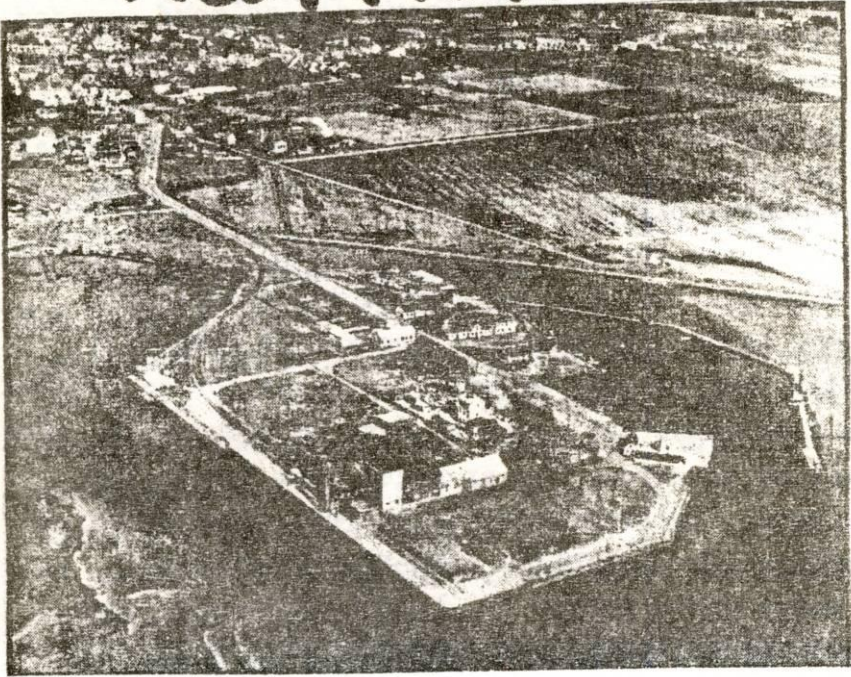
De mange sommergæster fra København betyder også noget for kulturen i Odsherred.

Især egnens ungdom får på discoteker nær kontakt med hovedstadens ungdom. Mange vil gerne lære at være så rappe, smarte og flotte som storbyens ungdom. Hovedstadens kultur glider ind på den måde i Odsherreds kultur. Hvad der er på mode i København bliver også på mode i Odsherred.

Det er dog ikke en udvikling, der er enestående for Odsherred.

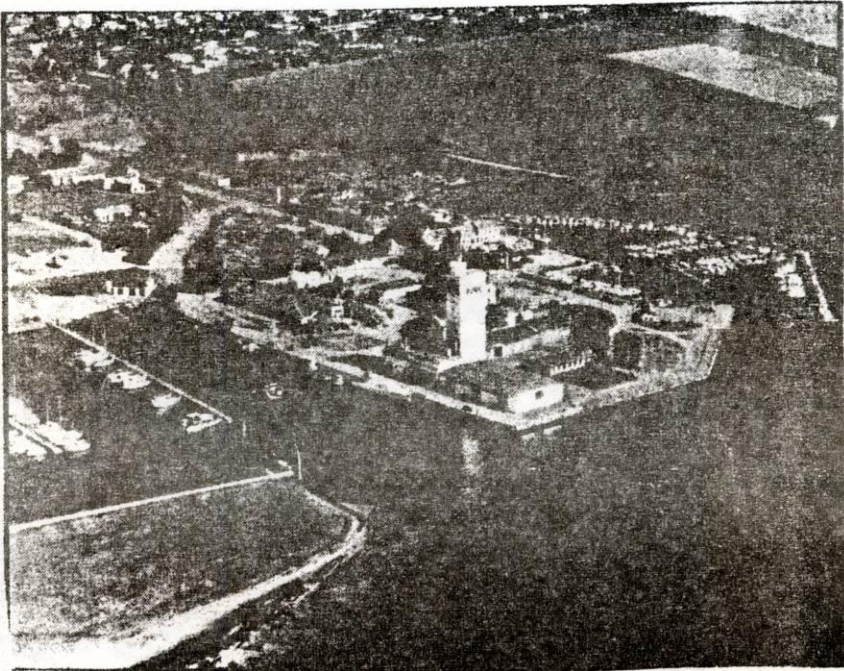
Men den er tydelig her.

havnen.

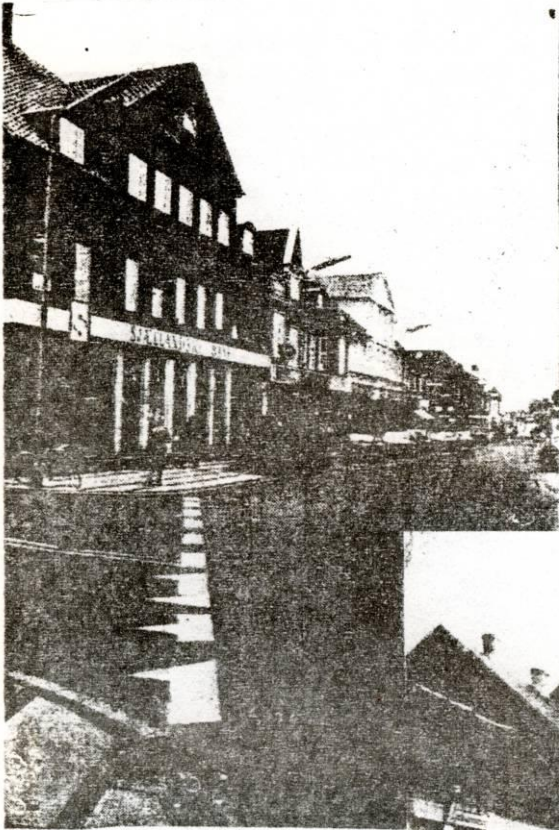
Et lån på 6000 rigsdaler af Odsherreds Jorde kasse og i 1838-39 begyndte man arbejdet. planen var at anlægge en 350 meter lang dæmning fra kysten til en lille sandbanke i bugten hertil. Hentes fyld fra det nærliggende grønnehave-område i 1840 stod havnen færdig.

HANEN FØR OG NU vi bringer her to nogenlunde ens luftfotografier af Nykøbing havn. Det ældste er fra 1948 og det nye fra efterår 1973, inden lystbådene endnu var taget op. Det er sket meget itiden mellem de to billeder. Mod nord er hele Kingosvej-kvarteret kommet til. Det stadig ubebyggede areal fra Ringholm er som bekendt udlagt til industrigrunde og måske et forbrændingsanlæg. På selve havneområdet er sket store ting. På den tomme trekant ind mod byen har yæret en asfaltfabrik, som er forsvundet igen. Dens levetid var årene 1948-73. Ifabrikens kontor er nu sejlklubens cafeteria, der har basis i to store lystbådehaven. Fimæet sikrist store værkstedsbygning er kommet til, og Nordvestsjællandss Kornss store silo er blevet byens vartegn mod syd.

Klaus

HANDEL FØR OG NU.

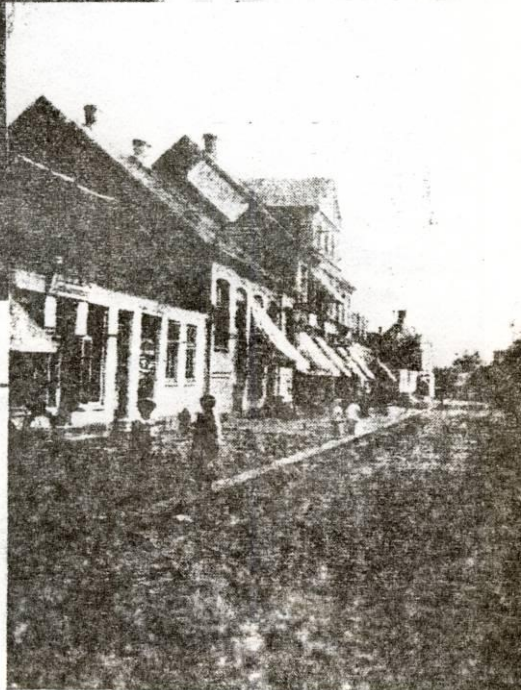
Janne Jakobsen.

og

Gitte Gottfredsen.

10.b

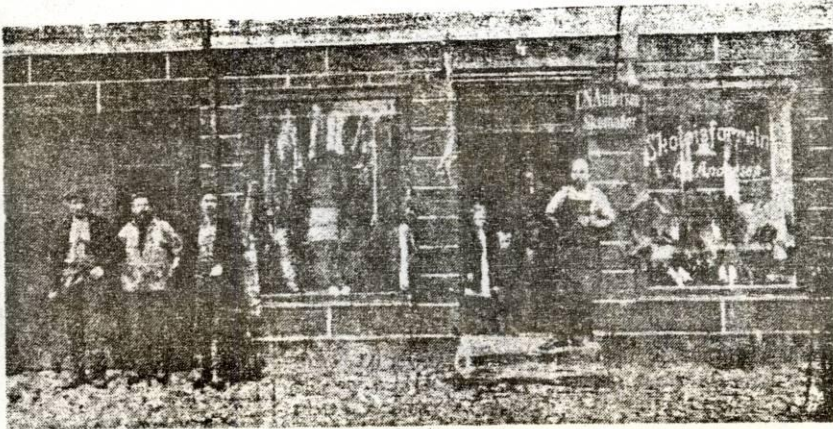
Disse billeder viser
hjørnet af Grundtvigs-
vej. Det gamle billed
er taget i 1908, det
andet d. 7 dec. 1978.

Der er sket meget siden byen Nykøbing blev grundlagt. For ca. 30 år tilbage var der næsten lige så mange forretninger som der er idag, men det var noget helt andet.

Der var blandt andet en rebslager (en der laver reb) og en sadelmager, og der var mange babere og cigarforretninger i byen. Og der var flere store damekonfektionsforretninger.

Der var også et mejeri oppe på Billedsvej, men de havde dog en udstilling nede på Algade.

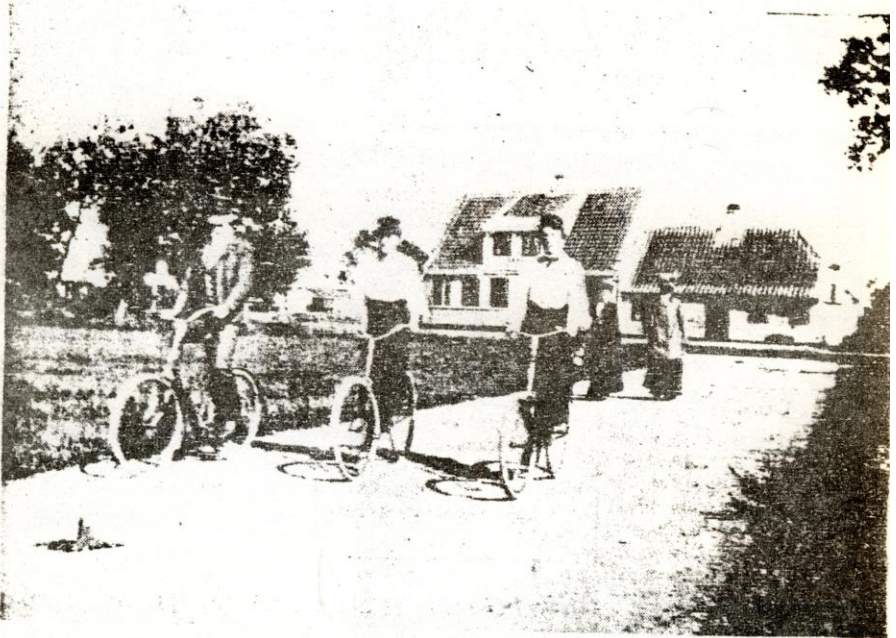

Fra rebslagergården på Algade — hvor nu bl.a. Torben Frost og Bechs Herremagasinet har til huse. Reberbanen lå i den lange have ned mod Holsts Have. Rebslagermester Jens Henrik Andersen er med på billedet til venstre. Hvem var skomager C. N. Andersen med forretningen til højre i billedet?

Disse billeder er fra reberbanen ved Algade i 1934 — rebslager

- 3 En anden grund til den hurtige udvikling er at der pludselig kom en del turister til Nykøbing Sj. også steg indbyggertallet stærkt. Der blev af den grund brug for flere forretninger mere beboelse i byen.

Dette billede er taget d. 13 september 1904. Det er ved udmundningen af Egebjergvej.

Dette billed er taget det samme sted som det forgående ved udmundingen af Egebjergvej, men det ertaget idag (sommern 1976.).

